

Kerstin Hesselgren – hälsovårdsapostel och riksdagspionjär

RECENSERAD BOK

ANDERS JOHNSON

Förlaget Näringslivshistoria, 2023

Petra Herzfeld Olsson

Kerstin Hesselgren var under 1900-talets första hälft en av Sveriges mest betydelsefulla kvinnor. Hon spelade en central roll för Sveriges utveckling till en välfärdsstat och ägnade hela sitt vuxna liv åt att förbättra arbets- och levnadsförhållandena för framförallt kvinnor. I Anders Johnsons biografi från 2023 framställs hela hennes gärning med detalj och skärpa. Kerstin Hesselgren är en person att imponeras och inspireras av.

Sveriges omvandling från ett av Europas fattigaste länder vid slutet av 1800-talet till ett av världens rikaste och mest jämlika mindre än ett sekel senare är en enastående framgångssaga. Situationen i Stockholm vid tiden kring förra sekelskiftet illustrerar utgångspunkterna. Befolkningen närapå fördubblas på tjugo år och uppgår år 1900 till 300 000 personer. Elektrisk ljus och telefonnät installeras. Spårvägen elektrifieras. Boulevarder som Strandvägen, Karlavägen och Birger Jarlsgatan anläggs. Stockholm andas modernitet. Samtidigt är nöden utbredd. Många lever i yttersta armod med extrem trångboddhet och undermåliga sanitära förhållanden. Nöden manar till motstånd. Arbetare organiserar sig. Enskilda personer och filantropiska organisationer verkar för att förbättra för de fattigaste. Nya politiska krafter vaknar till liv och Sverige påbörjar sin färd mot välfärdsstaten.

Kerstin Hesselgren är en av de kvinnliga pionjärer

FÖRFATTARE

Petra Herzfeld Olsson, före detta ledamot i ILO:s föreningsfrihetskommitté och professor i arbetsrätt, juridiska institutionen, Stockholms universitet.

DOI: <https://doi.org/10.58236/aa.26249>

© Författaren/författarna. Detta är en Open Access-artikel som distribueras enligt Creative Commons, licens CC-BY 4.0

som spelar en avgörande roll för denna utveckling. Under senare år har hon uppmärksamats i böcker av genusvetaren Renée Frangeur (2013), journalisten och författaren Ulrika Knutson (2021) och journalisten Jan-Ewert Strömbäck (2022). Ingen har dock skildrat hennes gärning tillnärmelsevis så gediget som skribenten Anders Johnson i biografen *Kerstin Hesselgren – hälsovårdsapostel och riksdagspionjär* (Förlaget Näringslivshistoria, 2023, 544 sidor, med förord av Barbro Westerholm).

Kerstin Hesselgren är kanske mest känd som Sveriges första kvinnliga riksdagsledamot. Anders Johnson konstaterar att Hesselgren var den främsta kvinnan inom svensk politik och offentlig förvaltning fram till att hon lämnade riksdagen 1944. Givetvis utgör hennes insatser i Sveriges riksdag en viktig del i historien om hennes liv. Men de uppdrag hon utför utanför dessa kretsar är otaliga och hennes inflytande vidsträckt. Biografen vrider och vänder på det mesta hon företar sig.

Kerstin Hesselgren föds i Hofors 1872 och dör på Sophiahemmet i Stockholm 1962. När hon lämnar födelsestaden efter en lycklig barndom för att finna en meningsfull livsuppgift går hon inte i sin fars spår och blir läkare, utan snirklar sig istället fram genom olika utbildningar i Sverige och runt om i Europa. Tiden är inte på studieintresserade kvinnors sida. Visserligen fick de rätt att ta studentexamen 1870 och att studera på universitet 1873. Men eftersom de offentliga läroverken inte släpper in kvinnor förrän 1927 är dessa möjligheter i realiteten högst begränsade för de flesta. För att ta sig vidare krävs en kapacitet utöver det vanliga och därtill ekonomiska förutsättningar.

Kerstin Hesselgren utbildar sig bland annat till fältskär och sedan till hushållslärlarinna på Statliga högre lärarinneseminariet i Stockholm som var landets första högre teoretiska utbildning för flickor (1861). Lärarinneseminariet var också länge det viktigaste lärosätet för intellektuella kvinnor. Hon vidareutbildar sig i huslig ekonomi i Tyskland, men vill vidare. Genom stöd av stipendium från Fredrika Bremer-förbundet får hon möjlighet att gå en utbildning i samhällshygien vid Bedford College i London där praktik i Londons fattigaste bostadsområden ingår. Hesselgren kan därefter titulera sig ”sanitary inspector”. Ytterligare stipendium möjliggör att hon kan följa en engelsk statlig fabriksinspektris arbete och få inblick i de kvinnliga fabriksarbetarnas svåra förhållanden.

Johnson skildrar livfullt Hesselgrens erfarenheter i England och hur dessa ger henne fortsatt riktning i livet. Tillbaka i Sverige är hon redan erkänd och anlitas av den år 1904 tillsatta bostadskommittén för att dela med sig av sina utländska erfarenheter. År 1906 inrättas en bostadsinspektion i Stockholm där Kerstin Hesselgren anställs.

Arbetet vid bostadsinspektionen är den första i den rad kvalificerade offentliga tjänster Kerstin Hesselgren innehar fram till sin pensionering. 1908 blir hon skolköksinspektris vid Stockholms stads folkskolor och 1913 statlig yrkesinspektris, en tjänst som hon innehar till 1933. 1922–1934 är hon invald i riksdagens första

kammare, de första två åren som liberal och därefter som frisinnad vilde. När riksdagsarbetet pågår är hon tjänstledig från yrkesinspektionen. 1936 väljs hon in i andra kammaren för Folkpartiet. Hon lämnar riksdagen 1944, 72 år gammal. I de flesta fall var hon den första kvinnan på posten och har därför kommit att kallas *Kerstin den första*.

I riksdagsarbetet står kvinnor och kvinnors yrkesarbete i centrum för Hesselgrens engagemang. Kvinnors behörighet till statliga tjänster och likalöneprincipen är två av många strider hon utkämpar. Hon var också en av riksdagens främsta experter i arbetsmarknadsfrågor, med en stor tilltro till arbetsmarknadsparternas förmåga att själva bäst reglera villkoren i arbetslivet. Johnson belyser Hesselgrens politiska bredd och osvikliga moraliska kompass som visar sig inte minst under 1920-talet i debatter om sexualpolitik och värnandet av utsatta prostituerade kvinnor och 1939 i striden för en human flyktingpolitik.

Det internationella arbetet lockar och Hesselgren har från sina resor språkkunskaper utöver det vanliga. Det i kombination med erfarenheterna från yrkesinspektionen gör henne särskilt väl lämpad att representera Sverige i *International Labour Organization* (ILO, Nationernas Förbunds och senare FN:s specialorgan för arbetsmarknadsfrågor). Redan vid organisationens första möte 1919 är hon på plats i Washington och hon deltar aktivt i organisationens arbete under många år.

Hesselgren var medgrundare till Kvinnliga Medborgarskolan vid Fogelstad och föreläste ofta där och på många andra ställen. Hon skriver regelbundet i tidskriften *Tidevarvet* och är engagerad i konsumentkooperativet *Svenska Hem*. Hon medverkar i en rad svenska och internationella föreningar varav flera kom att spela en avgörande roll för inrättandet av sociala institutioner som hemgårdarna och främja nya yrken som socionomer och personalkonsulenter. Kerstin Hesselgren verkar i ett så stort antal sammanhang att det nästan framstår som fysiskt omöjligt.

Anders Johnsons biografi ger både samhällelig kontext till Hesselgrens arbete och detaljer om hur olika institutioner och organisationer där Hesselgren verkar bildas och utvecklas. Genom brev och artiklar framträder Kerstin Hesselgrens röst. Den vittnar om skarp iakttagelseförmåga, humor och resultatorientering. Text varvas med fotografier och bilder. Priset tar fotografiet av den svenska trepartiska delegationen till ILO:s första möte i Washington 1919, arm i arm på utflykt till Niagarafallen iklädda galonkläder. En bättre illustration av den svenska arbetsrättsliga samförståndsandan är svår att tänka sig.

I inledningen till boken skriver Anders Johnson att en av Kerstin Hesselgrens mest framträdande egenskaper är hennes höga sociala kompetens. Flera berättelser vittnar om när hon går in i en strid med glöd och ut med förrättat värv och till på köpet som god vän med antagonisten. Hyllningarna var många berättar Johnson när Kerstin Hesselgren lämnade riksdagen 1944. DN:s ledarsida beskrev henne som en "En god människa som satt in det bästa av sin kraft till att göra samhället

ljusare och bättre att bo i... ". I den konservativa Svensk Tidskrift förklarades hennes popularitet med "hennes chosofria, vidhjärtade, toleranta mänsklighet" och att hon under de senare åren som riksdagsledamot "arbetat för att överbrygga motsättningarna och steg för steg nå praktiska resultat vid uppbyggandet av den socialstat, som varit hennes idévärld".

Läsaren får i biografien lära känna många av de personer Kerstin Hesselgren samspelar med. Det är slående hur en begränsad krets engagerade människor får så mycket att hända inom den sociala reformverksamheten under denna tid. Icke desto mindre är åtskilliga av de frågor Kerstin Hesselgren och hennes fränder stred för lika aktuella i dag som då. Nutid och dåtid flätas samman. Anders Johnsons bok om Kerstin Hesselgren är mycket välkommen!

REFERENSER

Frangeur, R (2013). *Kerstin Hesselgren : den gränsöverskridande politikern: en biografi*. Carlsson
Knutson, U (2021). *Kvinnor på gränsen till genombrott: grupporträtt av Tidevarvets kvinnor*.

Albert Bonniers förlag

Strömbäck, J. E. (2022). *Pionjären Kerstin Hesselgren*. Hjalmarson & Högberg Bokförlag.